Jan Květ

Doyenka české a slovenské ekologie Milena Rychnovská – 95 let

Dne 17. října 2023 se prof. RNDr. Milena Rychnovská, DrSc., dožila 95. narozenin. Životopisné údaje a výběr jejích publikací zveřejnili J. Květ a kol. (Preslia 1988, 60: 276–280), F. Krahulec (Preslia 1998, 70: 285–287, bibliografické doplňky Z. Neuhäuslová), P. Kovář (Živa 1998, 6: XCVI, rozhovor s jubilantkou), J. Květ (Živa 2003, 6: LXXV–LXXVI), Z. Neuhäuslová (Preslia 2003, 75: 377) a J. Květ (Živa 2008, 6: LXXXIII; 2018, 6: CXLVIII). Obsáhlé rozhovory s M. Rychnovskou vyšly v časopisech Sedmá generace (2006, 3) a Literární noviny (8. prosince 2009). Uvedené příspěvky obsahují většinu informací o životě, díle a názorech jubilantky. Další texty o ní jsou dostupné na internetu (viz odkazy na webové stránce Živy). Tento článek pouze upozorňuje na pedagogické zásluhy a hlavní vědecké úspěchy M. Rychnovské při výzkumu travinných ekosystémů v mezinárodních programech International Biological Programme (IBP, 1965–74) a Man and Biosphere při UNESCO (MaB, od r. 1970, blíže na webu Živy). Získala díky nim úctu až obdiv mnoha kolegyň a kolegů z řad světového společenství ekologů. A neváhám napsat, že si Mileny velice váží též mnoho mezinárodně uznávaných odborníků z oboru ochrany přírody a životního prostředí. Dokazuje to i jejich čelný představitel prof. Bedřich Moldan, který již v 90. letech v české mutaci encyklopedie významných osobností Who is Who uvedl M. Rychnovskou jako osobnost, která je mu všestranným vzorem.

Po vynuceném odchodu z brněnské Masarykovy univerzity, kde se v letech 1951–55 podílela na výzkumu a výuce, působila Milena v ústavech Akademií věd jak Československé (ČSAV, 1955–85), tak Slovenské (SAV, 1985–90). Přitom mohla využívat své pedagogické nadání jen částečně, ale přesto velmi užitečně. Platí to nejen pro její úspěšné vedení brněnského ekologického oddělení Botanického ústavu ČSAV, ale i její angažovanost jednak v Ekologické sekci Československé biologické společnosti, jednak v Letní škole ekologů pro středoškolskou mládež, a také v metodologických seminářích buď pro mládež a studenty, nebo pro zájemce z řad již graduovaných odborníků. Účast na terénních výzkumech pod Mileniným vedením byla cenným zdrojem poznatků a zkušeností pro každého z nás a nejvíce pro studenty, kteří absolvovali povinnou či dobrovolnou praxi v ekologickém oddělení BÚ ČSAV.

Zde se tedy věnujme její osobnosti nejen jako celoživotní vědkyně, ale rovněž jako pedagožky, i když jí byla po dlouhá léta neoficiálně. Vždyť z hlediska „úředního“ se jí dostalo potvrzení a uznání v tomto směru až jmenováním docentkou a potom profesorkou Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. V r. 1990 tam vznikla z iniciativy prof. Otakara Štěrby (viz Živa 2018, 6: CLII), někdejšího Milenina posluchače na Masarykově univerzitě, první katedra ekologie v ČR. M. Rychnovská tam nastoupila v r. 1991 a od té doby se významně podílela na rozvoji katedry. Brzo po svém nástupu vypracovala originální studijní plány pro všechny stupně studia ekologie. Její výuka se vyznačovala moderním způsobem seznamování studentů s ekologickými poznatky a teoriemi. Jedinečné byly zejména přednášky a cvičení z ekologie rostlin a z nauky o ekosystémech, protože vycházely z jejích vlastních dlouholetých zkušeností s terénním i laboratorním výzkumem. Názorně dovedla předvést postup od empirického zjišťování výchozích poznatků přes jejich postupné zobecňování (generalizaci) až k závěrečné syntéze vzájemně se doplňujících již zobecněných poznatků. Tomuto postupu jsme se učili při výše zmíněné účasti v IBP, ale Milena ho dovedla k největší možné dokonalosti v naší tehdejší terestrické ekologii.

1 Milena Rychnovská v zahradě dřívější hájenky u Havlíčkovy Borové na Vysočině. Manželé Milena a Otomar Rychnovští tam po mnoho let nacházeli svůj druhý domov. Foto z archivu A. Rychnovské

Na katedře ekologie a životního prostředí PřF UP vedla po dlouhou dobu podnětné a oblíbené metodologické semináře z ekologie rostlin pro všechny tři studijní stupně. Tím navázala na úspěšné a víceméně neoficiální metodologické semináře různě zaměřených oborů fyziologie a ekofyziologie rostlin, na jejichž pořádání a náplni se podílela v letech 1959–64. Seminář metod fyziologické ekologie rostlin, který uspořádala v Brně na jaře 1964, byl již přípravou pro bohatou československou účast v sekcích PT (terestrická produkce) a PP (produkční procesy) IBP. V polovině 90. let se s velkou obětavostí věnovala editaci překladu tehdy nové učebnice Ekologie: jedinci, populace a společenstva od Michaela Begona, Johna L. Harpera a Colina R. Townsenda (Vydavatelství Univerzity Palackého 1997). Vždy ochotně poskytovala studentům kolektivní i individuální konzultace, rovněž byla častou examinátorkou, zejména magisterských studentů a doktorandů.

Bohatou recenzní a posudkovou činnost vykonávala i dlouho po odchodu z plné aktivity na univerzitě v r. 2008. Po mnoho let působila v redakčních radách časopisů Ekológia (Bratislava) a Folia Geobotanica (Průhonice). Nesmírně záslužné jsou její nesčetné interní revize rukopisů publikací jejích kolegyň a kolegů. Velmi záslužné bylo také působení na katedře environmentálních studií Fakulty sociálních věd MU od r. 1992. Učila tam studenty humanitních oborů o přírodních základech lidské existence a vštěpovala jim respekt k přírodním zákonitostem, jimž jsme nevyhnutelně podrobeni. V době plné aktivity i emeritury publikovala četné populárně-naučné články. V r. 2003 získala za zásluhy v biologických vědách medaili G. J. Mendela Akademie věd ČR. V r. 2009 jí byla udělena historicky první Cena Milady Paulové pro ženy působící ve vědě za celoživotní přínos české vědě v oblasti udržitelného rozvoje a ekologie.

Hlavním účelem tohoto článku nebylo posouzení osobních kvalit M. Rychnovské. Přesto musím na jeho konci zdůraznit, že nedílnou součástí Mileniny osobnosti jsou pevný charakter, ušlechtilost, důslednost i tolerance a porozumění k potřebám bližních. To vše je u ní spojeno s hlubokým vztahem k rodině, domovu a naší vlasti a opřeno o hlubokou křesťanskou víru a širokou obecnou vzdělanost. Čtenáře Živy jistě zaujme její níže uvedený výrok týkající se předávání ekologických vědomostí a povědomí o naší závislosti na přírodních procesech a zákonitostech, které je řídí. Upřímným poděkováním Mileně jak za vědecké a pedagogické celoživotní dílo, tak za obohacení nespočetných jejích bližních, včetně mě, neobyčejnou laskavostí, pochopením a účinnou pomocí a podporou si dovoluji uzavřít tento článek.

„Aby měla ekologická výchova výsledky, museli by kantoři předávat nejen exaktní znalosti, ale také ideu, museli by umět děti nadchnout, tedy sami souznít s přírodou. Dnes se lidé podivují, že letadlo přeletí z Ameriky do Evropy za dvě hodiny, ale to, po čem šlapou, jim uniká. Že každý lístek je dokonalou „sluneční baterií“ nebo že se tlustá, chlupatá housenka zakuklí, beze zbytku se transformuje a pak že z ní vyletí nádherný motýl, to považují za samozřejmost. Až mrazí v zádech, jak efektivně dokáže příroda hospodařit se svými zdroji. Toto je přece zázrak!“

Citovaná literatura a internetové odkazy jsou uvedeny na webové stránce Živy.

© Nakladatelství Academia, SSČ AV ČR, v. v. i., 2024. Přetisk článků včetně obrázků se výslovně zapovídá. Veškerá práva včetně práva reprodukce jsou vyhrazena.